

שירת הגן והפרחים העברית

תולדה

לשירת הגן והפרחים הערבית

מאת : **עבדאללה טרבינה**

שירת הגן והפרחים בספרות העברית, שנויה במחלוקת, בין אם היא שירת טבע עצמאית לבין היותה חלק מהותי בשירת היין. (יצחקי מאשה, אלי גינת ערוגות, עמ' 8)

לעיסוק המועט יחסית בשירי הגן והפרחים בשירה העברית, כמו גם לחוסר הבהירות בהבחנה הז'אנרית, בין שירת יין, שירת גן, שירי פרחים, ואפילו לחוסר ההתייחסות אל שירת הגן כאל ז'אנר עצמאי, ישנה הנמקה מלאה כשמדובר בשירה העברית.

המחקר הזה מראה שתיאורי הגן ושירי הפרחים נוכחים בשירה העברית בספרד בשתי תבניות פואטיות עיקריות, היוצרות קורולציה בין עקרונות פרוזודיים וקומפוזיציוניים:

א. כחטיבת משנה - מבחינת ההגדרה הקומפוזיציונית - בקצידות ארוכות, אשר המשכן עשוי להיות יין, שבת ואפילו תלונה.

ב. כקטעים עצמאיים - המעמידים תיאור של ערוגה, פרח, מזרקה וכיו"ב ממרכיבי הגן הטיפוסיים, דהיינו - שירים קצרים שווי חרוז, המהווים מבחינת הקומפוזיציה התימאטית - ואריאציה על מבחר מוטיבים מתוך ההיצע השלם והמגוון של שירי הגן.

מהבחינה הכמותית קיים הבדל עצום בין המצוי בשירה הערבית האנדלוסית, ובין המצוי בשירה העברית מן התקופה המקבילה.

ניצניה של שירת הגן הערבית עוד בתקופה האומיית, עיקר תנופתה - בשירה העבאסית, ושיאה של שירת הגן והפרחים היא בתקופה האנדלוסית.

תיאור הגנים (רוצי'את - *روضيات*) הוא נושא מקובל ביותר בשירת אנדלוסיה, לדבריו של המלומד הצרפתי הנרי פרס Henry Beres: ניתן היה

להניח שאנדלוסיה לא היתה אלא גן אחד פורה . (יצחקי מאשה , שם , עמ' 10)
עיקר חידושם של משוררי אנדלוסיה ביחס למשוררי המזרח, הוא בפיתוח ועידון טכניקת ההאנשה של הגן, בשכלול התבניות המטאפוריות, ובהחייאת תחושת הרעננות והשפע. ניתן למצוא אוסף עשיר ביותר של שירי גן מן המאה ה- 11 בספרו של המשורר הסבילי אסמאעיל אלחמרי (1048-1026) , הספר נקרא "כתאב אלבדיע פי וצף אלרביע". (ספר הקישוטים בתיאור האביב) .

בספר זה כלולים קטעים של תיאורי גן ופרחים שנכתבו על ידי משוררי סביליה, הספר נחלק לשלושה מדורים .

א. קטעים כלליים על האביב:
לדוגמה - מקטועה למשורר אבו עמר אחמד אבן עבד רבה ¹.

وروضةٍ عقدت أيدي الربيع بها
نوراً بنور وتزويجاً بتزويج
بمُلَقِّحٍ من سوارها وملقحة
وناتج من غواديتها ومنتوج
توشحت بملاة غير ملحمة
من نورها ورداء غير منسوج

1. אסמאעיל אלחמרי- אלבדיע פי וצל אלרביע, עמ' 11 מהדורת הנרי פריס. 1989 מרוקו .

فألبيست حلل الموشي زهرتها

وجللتها بأنماط الديابيح

ב. קטעים הכלולים בהם תיאורי שני פרחים לפחות (ובניהם נפוצה תבנית הוויכוח בין הפרחים) .
לדוגמא מקטועה לאותו משורר, אבן עבד רבה ².

باكر الروض في رياض السرور

بين نظم الربيع والمنثور

في رياض من البنفسج يحكي

أثر العوض في بياض الصدور

وترى السوسن المنعم يحكي

ذهباً نابتاً على الكافور

ד. קטעי תיאור של פרחים בודדים, מדור זה ערוך על פי סדר פריחת הפרחים לאורך עונת השנה. לדוגמא אציין את המקטועה של המשורר אבו עמר יוסף אבן אלרמאדי בתיאורו את הנופר (נילופר):

إذا سقى الله روضةً مطراً

فخص بالسقي كلَّ نيلوفر

تستمر أوراقه زمردة

ليلاً وعند النهار لا تستر

خافت عليه اللصوص فاشتملت

عليه ليلاً من خوف أن يظهر

2. אותו המקור עמ' 28 .

إذا الزنابير من مغالقه
 لم تتحفظ فبينها تُقبر
 كأن أجفانه جفون الذي
 أهواه لا تستطيع أن تسهر
 وكأنها كؤوس فضة فرضت
 قيعانها بالزمرّد الأخضر
 تنعم في حسنه ونكهته
 فأنت في منظر وفي مخبر³

בשירה העברית בספרד אין להצביע על שירת הגן , ובוודאי לא על שירת הפרחים כעל קבוצה ניכרת מן הבחינה הכמותית , אפילו לא כתפאורת רקע אהובה לתיאור משתאות היין. לדעתי שירה זו מתקשרת לשירה החצרנית (شعر البلاط). המשורר הוא האחראי על מערכת היחסים עם הנסיך או המצנאט בכלל או בחצרו של המצנאט היהודי בפרט. המשורר עובר ממעמד של תלות אל מעמד ההדדיות. "המשורר נתפש כמי שאחראי על יחסי-הציבור של (הפטרון) המצנאט שלו"⁴.

המשוררים הערביים בכלל ובאנדלוסיה בפרט חברו שירים ארוכים "קצידות ארוכות" שנושאים כולו דן ומתייחס לטבע בכלל או לתיאור תופעה מסויימת בחיק הטבע .

שירת הפרחים והגנים הערבית הופיעה לאחר התפשטות האיסלאם, מאחר ושירה זו לא מצאה את הסביבה המתאימה לפני כן במדבר השומם בחצי האי ערב . אבל יותר מאוחר הצליחה שירת הגנים לפרוץ את דרכה בעיראק, בסוריה, ובאנדלוסיה . בארצות אלו היתה השירה הזאת ענף עשיר ומפותח ונקבעו לה שמות שונים: כמו שירי גנים "רוצי'את" روضيات , או שירי פרחים "זוהריאת" زهريات .

הדבר אינו מקרי שהעיר הלב בסוריה גדלה את המשורר המפורסם אלצנוברי الصنوبري אשר נחשב מגדולי המשוררים בענף הזה . וגם באנדלוסיה העשירה במימיהה, בגניה , ופרחיה שגשגה שירה זו בהשפעת הנוף והטבע המרהיב .

לדוגמא אצטט אחד משירי הטבע

3. אותו המקור עמ' 160 .

4. מאשה יצחקי, אלי גינת ערוגות, עמ' 11.

אוני-ת-א 1988 .

המפורסמים של אבן כפאג'ה (1058 -
1138), אחד המשוררים האנדלוסיים
שחי בעיר שוקר ונדד לגרנאדה .

באחד השירים שלו הוא מתאר ערוגה
בשעות הבוקר, הוא מתאר את הניצנים
ואת עלי הגביע, העוטפים אותם,
נפקחים עם עליית השחר וירידת הטל,
את פירות הבבונג שינקו מים מפטמות
העננים, את המים הצוחקים שעיניהם
מביטות ביופיה של הגבעה למעלה
והאדמה למטה.

وكمامةٍ حدرَ الصبَّاحُ قناعها

عن صفحةٍ تندى من الأزهارِ

في أبطحٍ رضعتُ ثغورِ أقاحه

اخلاف كل غمامةٍ مدرارِ

نثرت بحجر الأرض فيه يد الصبا

درر الندى ودراهم النوارِ

وقد ارتدى غصن النقا وتقلدتُ

حلى الحبابِ سوائفُ الأنهارِ

فمللت حيث الماء صفحة ضاحكٍ

جدلٍ وحيث الشطِّ بدء عذارِ

والريح تنفض بكرة لم الرى

والطل ينفض أوجه الأشجار⁵

שירת הפרחים העברית היא מעין הד
ובת קול של אחותה הערבית. היהודים
לא ייחדו לה שם, וכרכוה בשירת החשק
והיין. חלוצי סוג שירי זה היו שמואל
הנגיד ואבן גבירול .

אצל רשב"ג ניתן להביא את השיר "
עת נצבו כנד רסיסה "

עת נצבו כנד רסיסה

ישלח דברו אל וימסה

על הזמורה יטפו תמיד

עת יטפו עלי עסיסה

תציץ ערוגה , פתחה לנו

בה כל הבצלת קרסיה

תשלח לאפנו קטרת מר

כי יצאו לקראת הדסיה

שמואל הנגיד באחד השירים "ראה
יסמין", נוקט בעיצוב קונקריטי , שבו
מתאר את פרח היסמין , והוא השיר
היחיד של הנגיד שניתן להגדירו אכן
כשיר פרחים במובהק ללא זיקה לנושא
היין באופן ישיר , למרות שהוא מתאר
גם בבית השלישי את דמותו של העלם
לבן הפנים השופך את דמי החושקים בו
מחמת יופיו .

5. אבן כפאג'ה, הדיואן עמ' 116 בירות

ראה יסמין אשר בדיו ירוקים
כמו פטמה ועליו ואגפיו
וציציו כבדולחים לבנים

וכאדם מאדמים סעפיו
כמו עלם לבן פנים ותומך

דמי אישים נקיי כף בכפיו
(הדיואן, מהדורת ירדן, שיר קרט)

אצל ריה"ל (רבי יהודה הלוי) רווח
מוטיב פחות מקודמו בשירת הגן
העברית, היות ואין לו מקבילות
במקורות המקראיים. שכן
האורנאמנטיקה של הכתב היא אכן
פיתוח מיוחד של עולם האיסלאם,
בהבדל ממלאכת הרקמה, האריגה
ושיבוץ אבני החן. השדה הסימנטי
משמש כמוביל מיטאפורי:

עד נקעו משחור טוריו שחרים וכן
חברו - כהתחברות אפל באשמורת
טוריו כליל ועניניו כשחר, כמו
עלמה בעד שערה לחיה מוסתרת
היא הערוגה ארוגה ידי רעיון

חנו סביבה והושמה לכותרת
(עין נדיבה, שירמן, שיר 182, בתים
24,28,34)

בשיר אחר של ריה"ל משולבים
מוטיבים מהטבע והחשק.

היתה אדמה לו כאשת חן והוא
בעל נעוריה ולו נבעלת

הרתה וילדה לו ילדים ועלי

סעיפי ההדס גומלת

ילדה ילידי חן - שתילי הוד כעין

רמון ושושנה וכתבצלת

(שירמן, השירה העברית - בתים 11-
13)

שירת הגן והפרחים העברית והערבית
מובעת בשני סוגים של סגנונות תיאור.

הראשון הוא סגנון התיאור הסטאטי -
לצורך העניין אביא מספר קטעי שירה
המעמידים את תיאוריה הסטאטיים של
הערוגה בשירתו של רמב"ע (משה אבן
עזרא) ובמקביל את שירו של המשורר
האנדלוסי אבן כפאג'ה:

רדה אל גן אשר לבש תכלת

וארגמן ועטה חור וכרפס

ואל נהר אשר צחו פלגיו

ולא גדלח בכף רגל ונרפס

ובן שרק כאור דולק ובורק

ואך נאחו בגביע ונתפס

והקצף עלי פניו כנטפי

בדולח או כמו מן דק מחספס

(רמב"ע, הדיואן, שיר קפח)

והשכמנו הלומי יין ידידות

ואין בנו להתהלך יכולת

(רמב"ע, הדיואן, שיר קטז)

על הערוגות תן לך מושב

והיה בצלי ההדסים דר

(רמב"ע, ספר הענק, שער שלישי, מכתם ז')

ורד الوجدتين

فَتَقَّ الشَّبَابُ بوجنتيها ، وَرَدَّةً

فِي فَرَعِ إِسْحَلَةٍ تَمِيدُ شَبَابًا
وَضَحَتْ سَوَالِفُ جِيدِهَا سَوَسَانَةً

وَتَوَرَّدَتْ أَطْرَافُهَا عَنَابًا
بِيضًا ، فَاضَ الحُسْنُ مَاءً فَوْقَهَا

وَطَفَأَ بِهِ الدَّرُّ النَّفِيسُ حَبَابًا
بَيْنَ النُّحُورِ قِلَادَةً ، تَحْتَ الظَّلَامِ

غَمَامَةً ، دُونَ الصَّبَاحِ نِقَابًا
نَادَمْتُهَا ، لَيْلًا ، وَقَدْ طَلَعَتْ بِهِ

شَمْسًا ، وَقَدْ رَقَّ الشَّرَابُ سِرَابًا
وَتَرَنَّمْتُ ، حَتَّى سَمِعْتُ حَمَامَةً

حَتَّى إِذَا حَسَرْتُ ، زَجَرْتُ غُرَابًا

הגן .

ניתן לאבחן בתוך שירי הערוגה קבוצת שירים משל משוררים שונים הבנויה בסגנון הדינאמי . העוסקים בתהליכי השתנות החלים בערוגה לאורך תוואי נתון של זמן . ובעיקר הליכי הצמיחה כתוצאה מן המפגש הדינאמי עם הגשמים .

מפגש זה מתואר כמפגש מפרה המוליד את הצמיחה , זהו מוטיב מרכזי בשירה הערבית האנדלוסית .

אחת הדוגמאות המפורסמות המעמידות מוטיב זה במרכז שירו של אבן גבירול :

כתב סתו בדיו מטרו וברביביו

ובעט ברקיו המאירים וכף עביו
מכתב עלי גן מתכלת וארגמן
לא נתכנו כהם לחושב במחשביו
לכן בעת חמדה אדמה פני שחק

רקמה עלי בדי ערוגות ככוכביו
(אבן גבירול , הדיואן מהדורת שירמן ,
שיר יד)

התיאור הדינאמי נפוץ בצורה מדהימה גם אצל המשוררים הערביים : אבו נואס , אבן אלרומי , אלבוחתורי וגם אבן כפאג'יה באנדלוסיה . ולצורך המחשה אביא כמה דוגמאות משירתו של אבן כפא'ה :

בשיר הנ"ל , אבן כפאג'יה מתאר את לבלוב הנעורים בלחייה של העלמה , ומדמה אותם לורד האדום אשר צמח על ענף העצים .

צווארה של העלמה האדום כשושנה , ויופיה נגלה מכל צידי גופה .

צבעה יפה ולבן , מדומה לבועות הצפות על פני המים כמו בדולח . השתעשע איתה כל הלילה , והיה דומה לשמש הזורחת , ובנוכחותה המשתה נהפך לעדין יותר .

הסגנון השני הוא התיאור הדינאמי , המתאר את עלילת הגשם , הענן וערוגות

ومجر ذيل غمامة قد غقت

وشي الربيع به يد الأنوار

לאחר הליכת העבים וירידת הגשם
הארץ לובשת בגד משי בצבעים
מרהיבים .

(אבן כפאג'ה , הדיואן , עמ' 10)

فالأرض تضحك عن قلائد المحجم

نثرت بها والجو جهم قاطب

האדמה צוחקת כאשר צמחו על פניה
הפרחים , ובאותה עת השמיים כועסים
בגלל הברד .

(אבן כפאג'ה , הדיואן , עמ' 24)

في أبطح رصعت ثغور أقاحه

أخلاف كل غمامة مدار

הפרחים והקחווניים צצו רק אחרי

שינקן את הגשם שירד מהעבים .

(אבן כפאג'ה , הדיואן , עמ' 116)

משוררי אנדלוסיה הרבו לשיר על
הגנים והפרחים , והשירים סובבים על
עשירים סוגי פרחים אשר נזכרו
באנתולוגיה הקטנה של אבו אלוליד
אלחמירי (1026-1048) "המופלא בתיאור
האביב" .

המשוררים האנדלוסים גברו
בחידושיהם ובדימוייהם בסוג זה על
משוררי המזרח הערביים .

השירה הזאת שגשגה באנדלוסיה ,
ומבדיקת הדימויים בשירת הגנים

מתגלה , שמקצתם לקוחים ממעגלות
האהבה . לתופעה זו רקע מציאותי ,
משום שמשתאות היין נתקיימו בגנים
ליד ערוגות הפרחים , את המסובים
שמשו עלמים ועלמות כמוזגים
וכמנגנים . לכן אין פלא שבשירת ספרד
צמודים זה לזה שלושת הנושאים: יין ,
טבע ואהבה .

שלושתם עומדים לנגד עיני המשורר ,
והוא נוטל דימויים מזה לזה ולהיפך ,
ולמען האמת , ניתן לזהות את צמידות
הטבע והאהבה כבר במגילת שיר
השירים , שם האהובים ואבריהם משולים
לפרחים נאים וריחניים ולפירית
משובחים .

"הרעיה נמשלה לשושנה , הדוד
לתפוח , רקת הרעיה - רימון , קומתה-
תמר , ושדיה-אשכולות , לחיי הדוד-
ערוגות בשמים ושפתותיו-שושנים"⁶ .

בשירה הערבית נשתמרה הזיקה
ההדדית , אך בצורה הפוכה - הפרחים
הנבחרים מדומים לאברי האהובים .

הנרקיסים-עיניים , הורדים-לחיים
והקחון-פה . ובשירת הגנים נתקלים גם
בדימויים כגון : הגנים-כלות לבושות
בגדי צבעונין , שושנה שמבהיקה בה
רסיסי טל , משולה ללחי אהוב שנתכסה

6. שיר השירים ב, ג, דג, זח, יג .

זיעה , בתולת הורד , שעליה מתפתחים ומתפצלים , דומה היא לחושק חולה אהבה , שביום הפרידה נקרעו כיסו ובגדיו . הורד היא סמין והנרקיס , חבורת אהובים הם , האחד חושק , השני חשוק והשלישי צופה ⁷.

שירת הפרחים העברית היא מעין הד ובת קול של אחותה הערבית .

היהודים לא ייחדו לה שם וכרכוה בשירת החשק והיין , חלוצי סוג שירי זה הם : שמואל הנגיד ואבן גבירול .

הנגיד עיצב את שיריו בתבנית פסוקה קצרה (מקטועה) של שניים-שלושה בתים .

אבן גבירול כתב רק שני שירים על הורדים ואחד על החבצלת .

שלושת השירים קשורים במאורעות ובנסיבות .

הייחוד בשירת הפרחים העברית מתגלה בשני יסודות , שהם נדירים בשירה הערבית: יסוד אישי יהודי . ובשניהם הצטיין אבן גבירול : ערוגות הגן הישרות והסדורות ממשילים הנגיד לשורות

המגילה ⁸.

רמב"ע מדמה את שיחי הפרחים סביב הבריכה לקנני המנורה , שחזה זכריה במראה הנבואה (זכריה דב) .

להמחשת החיקוי והקירבה בין השירה העברית והערבית בנושא הנדון אביא מקבילות משירת הפרחים והגנים :

א. ערוגה-רקמה :

בשירת ספרד נפוץ הציור , שערוגות הפרחים בגנים הם לבוש רקמה שנתלבשה בו הארץ , הרי כמה דוגמאות: וכסו הערוגות כתנות תור

שבוצם עבי שחקים

(אבן גבירול , שירמן בראדי, קפב ש' 5)

כתנות פסים לבש הגן

רקמה מדי דשאו

(רמב"ע , הדיואן, ה' שורה 1)

أما ترى الأرض البست حلاً

من نسج أيدي السحائب الصوب

{הן תראה כי הארץ הולבשה בגדים חדשים

שארגום ידי עננים מגשמים}

(אלחמירי , עמ' 15)

ב. פרחים צוחקים :

וציצים שחקו בראות עננים בשחק יגרו

7. אלחמירי אבו אלוליד , אלבדיע פי וצף

אלרביע , עמ' 27, 32, 3, מהדורת ה' פיריס , 8. שמואל הנגיד , הדיואן , יהוסף יט , ס"ו ,

קלב , שירה 5 .

רבאט , 1940

(רמב"ע, הדיואן, לד, שו' 3)

ترددت بظل دائم فتضاحكت

كضحك بروق في بكاء غيوم

{עטתה תבל צל מתמיד וצחקה}

כמו שצוחקים הברקים בעת

בכית העננים}

, אלביהקי, אלמחאסן ואלמסאויא,

קהיר, עמ'80.

ג. צמחים-סודות :

אבן גבירול מתאר את נביטת הצמחים

כסוד שנתגלה :

גלה יבול הרום אשר נסתר כמו

סודות ידעם איש ולא נודעו

(בראדי שירמן, קמו, שו' 7)

كست الأرض بساطًا رائقًا

بطنها سداه والأرض نسج

أخرجت أسرارها إذا أخرجت

رب سر أخرج الصدر خرج

{הוציאה סודותיה כי נדחקה ויש

שסוד, שדוחק בחוזה יוצא}.

(אלחמירי, אלבדיע פי וצף אלרביע, עמ'

10)

ד. פרחים-כוכבים :

יהודה הלוי מדמה במחשבתו שהפרחים

הם כוכבים, שגזולה הארץ מן השמיים:

יפו פרחיה מאד עד אחשב

כוכבי אל היתה עושקת

(שירמן, 183, שו' 8)

אבן אל זקאק, משורר טבע ספרדי

. (מת ב 1133) כותב בתיאור הגנים.

وما غربت نجوم الليل لكن

نقلن من السماء إلى الرياض

{לא שקעו כוכבי הלילה, אך}

נעתקו מן השמיים אל הגנים}

(אל שביבי, אדב אלמאג'רבה, קהיר

, 1961, עמ' 114).

ה. פרחים אהובים :

יהודה הלוי ממשיל ערוגה שפרחיה

אדומים לחשוקה הנושקת את אהובה:

תלבין ותוריק עת, וגם עת תאדים

תמשל צביה אוהבה נושקת

(שירמן, 183, שו' 7)

אבו אלקאסם מוחמד בן האני הספרדי

"מת ב- 973" תאר את השושנים, היסמין

והנרקיס.

فاحمر ذا وابيض ذا واصفر ذا

فبدت دلائل كلهن غريب

فكأن هذا عاشق وكأن ذا

ك معشق وكأن ذاك رقيب

{זה האדים, זה הלבין וזה הצהיב/

כתוצאה מכך נתגלו סימנים שכולם

מופלאים}.

{כביכול זה חושק/וזה חשוק וזה צופה}

(אלחמירי, שם, עמ' 33)

לפניו שושנה בראשית הופעת הורדים .

أتتك أبا عامر وردة

يحاكي لك المسك أنفاسها

كعذراء أبصرها مبصر

فغطت بأكامها رأسها

{אבו עאמר באה אליך שושנה/ידמו

נשימותיה לריח המושק}

{דמיונה כבתולה שראה אותה הרואה/

ואז כיסתה ראשה בשרווליה}

(אלחמירי, שם, עמ' 123).

ח. השושן-מלך הפרחים :

רמב"ע מצייר את שיח השושן, שהוא

גבוה משיחים אחרים, כמלך הצועד

בראש תהלוכת הפרחים :

אך לפנייהם שושן עבר

מלך כי על הורם כסאו

(רמב"ע, הדיואן, ה' שו' 4)

הכליף אלמתוכל עלי אללה (שלט

בשנים 847-861) נוהג היה לומר על דרך

ההתפארות :

أنا ملك الملوك والورد ملك الرياحين وكل منا

أولى بصاحبه

{אני מלך המלכים, והורד מלך

הבשמים, וכל אחד משנינו ראוי יותר

{מחבריו}

(רסאלת אלאיג'אז, עמ' 20)

וכן המשורר המצרי אבן סכרה

י. אדמיות השושנה-לחי

שהסמיק עבושה :

אבן גבירול ממשיל תפוח אדמדם

לעלמה, שהאדימה מחמת שהדפוח

אנשים :

כעלמה שהדפוח אנשים

ונהפכה לרוב בשתה אדומה

(שירמן, עמ' 219)

אבו עמר אלרמאדי בספרד (מת ב

1012) נתכבד בקצרת שושנים בחורף,

נטל אחת מהן ושר עליה :

يا خدود الحور في أفعالها

قد علتها حمرة مكتسبة

{לחיי יפיפיות שעה שהן נכלמות/

נסתמנה בהן אדמיות שנרכשה}

(אלחמירי, שם, עמ' 122)

ז. השושנים - פני נשים

צעופים :

רשב"ג מדמה את צרור השושנים

האדומות, ששיגרו לו במתנה, כאילו

כסו פניהן בצעיפי שש, בדומה לנשים

המכסות פניהן מגברים .

אשר כסו צעיפי שש פניהן

כנשים מאנשים נעלמות

(שירמן, שם, עמ' 221, שו' 9)

במקביל לו, חיבר צאעד בן אלחסן

(מת ב 1026) מכתם, כאשר הובאה

אלהאשמי (מת ב 995) אומר :

للورد عندي محل لأنسه لا يمل
كل الرياحين جندٌ وهو الأمير الأجل

{לורד מקום בביתי / כי אין לקוץ בו}

{כל הבשמים חיילים / והוא הנסיך

הנכבד}

(אלתעאלבי , יתימת אלהר , עמ' 23 ,

קהיר 1947)

ע. הורד והחבצלת :

בויכות הפרחים של טדרוס מתפאר

הורד , כי הבריות מדמים לו את

אדמימות לחי האוהבים . כנגדו טוענת

החבצלת , כי לה ממשילים את העיניים .

ללחי חשוקיהם ידמו תארי

עת משלם חושקים ישאו

אם לך לחי דמו , הלא לי ערכו

עין , והוד יפיי להגיד לאו

(שירמן , עמ' 421 , שו' 9.7)

והמשורר הספרדי אבו אלחסן

אלאנצארי תיאר את פרחי הגן כלהלן :

يناضر منها الأقحوان ثغورها

وقابل منها نرجس حسن أحداق

وناسب منها الورد خدًا موردًا

سقاء الشباب الغض بورك من ساق

{פרח הקחון דומה לפיות (היפיפיות)

והנרקיס תואם יופי עיניהן}

{והורד משול ללחי הורוד / אשר

הנעורים הרעננים השקוהו , ויבורך שר

המשקים}

(אבן אלכטיב , אלכתיבה אלכאמנה ,
בירות 1963 עמ' 187) .

לסיכום , ניתן לזהות ששירת החול

העברית בספרד היא אחד הגילויים

המובהקים של המיזוג הפורה בין התרבות

היהודית והערבית בימי הביניים ,

היווצרות והתפתחות הסוגה הזאת היו

כרוכים בתהליך חברתי פנימי שהתחולל

בספרד .

השליטים המוסלמים היו מאוד נחוצים

לעזרת האינטליקטואלים היהודים

ובמיוחד , בתקופת מלוך אלטואאף -

הנסיכים (1141-1012) . וזו היתה

התקופה שבה היהודים , נהנו מסובלנות

מוסלמית .

לכן , אין פלא ששירת החול העברית

בכלל , היא תוצר מובהק של ינוקה מן

השירה הערבית האנדלוסית מצד אחד ומן

המקרא מצד שני . שירת הטבע שגשיגה

והגיעה לשיאה באנדלוסיה דומה

לערבית , משום שהיהודים שאבו את

התיאורים והפיאוסיקה שלהם מהשירה

הערבית .

ביבליוגרפיה

1. אבן כפאג'יה , הדיואן , ביירות , 1961 .
2. אלחמירי , אלבדיע פי וצף אלדביע , מהדורת הנרי פרס , רבאט , 1940 .
3. אלשכעה , מ' , הספרות האנדלוסית נושאה ואופנותה , ביירות , 1975 .
4. גרסיה גומז , מע , שערמא אל אנדלוס ואלעותג'ני , טאהר מכי (מתרגם) , קהיר , 1974 .
5. פגיס , דן , תורת השיר ושירת החול של עשה אבן עזרא ובני דורו , ירושלים , 1970 .
6. חזאן , חביב , אלאדב אל אנדלוסי , עהכיבוש עד הנסיגה- הגידוש , שפרעם , 1989 .
7. לויז , ישראל , שמואל הנגיד חיינו ושירתו , תל-אביב , תשכ"ג , עמ' 109 .
8. רצהב' , יהודה , השפעות ערביות בספרות בתקופת ספרד , ספר השנה , אונ' בר-אילן , תשכ"ח .
9. שירמן , חיים , העשורדים בני דורם של פא"ע ור"הל , המכון לחקר השירה העברית , כרך ב' , 1936 .
10. אלהאשמי , גואהר אל אדב , 1965 .
11. אלתעאלבי , יתיעת אלדהר , קהיר , 1947 .
12. מקדאד , רחים , אלגוריאת פי אלשער אל אנדלוסי , ביירות , 1986 .
13. יצחקי , מאשה , אלי גינת עדונות , אונ' ת-א , 1988 .
14. Peres, Henry, **La Poesie Andalouse en Arabe Classique au XI siecle**, Paris, 1953.